EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 23.11.2023.
COM(2023) 707 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

Kopsavilkums par KLP stratēģiskajiem plāniem 2023.–2027. gadam: kopīgie centieni un kopējie mērķi

1. IEVADS

Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) stratēģiskie plāni ("valstu stratēģiskie plāni", "VSP" jeb "plāni") ir galvenais instruments KLP īstenošanai laikposmā no 2023. gada līdz 2027. gadam. Ar VSP, ko dalībvalstis izstrādājušas un Komisija apstiprinājusi, lai nodrošinātu vispārējo ES mērķu sasniegšanu, tiek atbalstīta lauksaimniecība un lauku teritorijas, ar Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonda (ELGF) un Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) starpniecību piešķirot tām kopumā **307 miljardus EUR publiskā finansējuma** (ieskaitot valstu līdzfinansējumu).

Ieviešot VSP, kas ir **vienots plānošanas instruments**, ES likumdevēji mainīja KLP īstenošanas ievirzi no atbilstības uz **sniegumu**. Attiecīgi dalībvalstis izmantoja **abu fondu KLP instrumentus** (tiešos maksājumus, intervences dažos tirgus sektoros un atbalstu lauku attīstībai), lai izstrādātu intervences loģiku katram no **10 konkrētajiem mērķiem**, kas noteikti VSP regulā([1]), pamatojoties uz analīzi par stiprajām un vājajām pusēm, iespējām un draudiem (SVID) attiecīgajās teritorijās un ar to saistītajām vajadzībām. Pēc strukturēta dialoga([2]) Komisija novērtēja iesniegtos plānus un savus apsvērumus nosūtīja katrai dalībvalstij, kā arī pēc tam līdz 2022. gada beigām apstiprināja pārskatīto plānu projektus([3]).

KLP tiesību aktos ir paredzēti **drošības pasākumi**, kuri nosaka dalībvalstu darbības tvērumu un kuru nolūks ir saglabāt **līdzvērtīgus konkurences apstākļus** un nodrošināt **kopējo mērķu sasniegšanu**. Tas tiek darīts, izmantojot: i) kopīgas definīcijas un intervences veidus; ii) obligātās prasības; iii) kopīgus snieguma satvarus; iv) minimālos nepieciešamos izdevumu līmeņus saistībā ar: mazākām un vidēja lieluma lauku saimniecībām; gados jauniem lauksaimniekiem; vidi, klimatu un dzīvnieku labturību; *LEADER* instrumentu integrētai vietējai attīstībai; v) vides un klimata tiesību aktu integrēšanu VSP plānošanā un izstrādē. Salīdzinājumā ar iepriekšējo KLP periodu bija vajadzīgs lielāks kopējais ieguldījums ar vidi un klimatu saistīto mērķu sasniegšanā, izmantojot KLP. Katrā VSP tiek noteikti mērķrādītāji attiecībā uz gaidāmajiem rezultātiem, izmantojot kopējos ES rādītājus, kas ietver atbalstu gan no ELGF, gan ELFLA. Tomēr mērķrādītāju vērtības, kā arī intervences pasākumu un prasību specifikācijas VSP ir atšķirīgas, atspoguļojot dalībvalstu vajadzību un preferenču dažādību.

Paredzams, ka, risinot valstu īpašās vajadzības, VSP būs saskanīgi ar Savienības **vides un klimata tiesību aktiem un saistībām**, jo īpaši ar **Savienības mērķrādītājiem 2030. gadam**, kas noteikti **stratēģijā "No lauka līdz galdam"** un **ES Biodaudzveidības stratēģijā**([4]), kā arī ar citiem ES un valstu instrumentiem un veicinās to īstenošanu. Šā ieguldījuma nodrošināšanā liela nozīme ir obligātajiem noteikumiem, arī katrā VSP paredzot novirzīt klimatam, videi un dzīvnieku labturībai vismaz 25 % no tiešajiem maksājumiem, kas atvēlēti ekoshēmām, un vismaz 35 % no ELFLA maksājumiem. Tajā pašā laikā ir paredzēts, ka KLP darbības ļaus ieguldīt 40 % no KLP ES līdzekļiem ar klimatu saistīto mērķu sasniegšanai, un tas tiks aprēķināts saskaņā ar noteikto metodiku([5]).

([1]) Sk. KLP stratēģisko plānu (VSP) regulu (Regula (ES) 2021/2115).
([2]) Šajā posmā Komisija izdeva ieteikumus katrai dalībvalstij, sk. COM(2020) 846 final.
([3]) KLP stratēģiskie plāni (europa.eu).
([4]) Attiecīgi COM(2020) 381 final un COM(2020) 380 final.
([5]) VSP regulas 100. pants.

Šis ziņojums ir atbilde uz ES likumdevēju aicinājumu([6]) Komisijai izstrādāt 28 apstiprināto VSP([7]) **kopsavilkumu**, kas ļautu novērtēt valstu **kopīgos centienus un kopējos mērķus** sasniegt KLP konkrētos mērķus. Tajā ir aplūkots arī VSP ieguldījums to Savienības mērķrādītāju 2030. gadam sasniegšanā, kas noteikti stratēģijā "No lauka līdz galdam" un ES Biodaudzveidības stratēģijā. Tā pamatā ir Komisijas pārskats par apstiprinātajiem VSP([8]) un pētījums, kurā kartēti un analizēti plāni([9]) tādā redakcijā, kādā tie tika apstiprināti (līdz 2022. gada beigām) **īstenošanas perioda sākumā**.

Ziņojumā ir apskatīti **plānos ietvertie apvienotie centieni** sasniegt KLP mērķus, pamatojoties uz dalībvalstu noteikto vajadzību un intervences loģikas analīzi. Analīzē galvenā uzmanība ir pievērsta plānos noteiktajām prioritātēm, finanšu piešķīrumiem, mērķrādītājiem, prasībām un brīvprātīgajai praksei.

Šis ziņojums tiek publicēts pirmajā plānu īstenošanas gadā, savukārt dati par to, kā lauksaimnieki un citi labuma guvēji tos īsteno, būs jāiesniedz tikai 2025. gadā. Tādēļ šis ziņojums ir balstīts uz rādītāju vērtībām, kas plānotas apstiprinātajos VSP, un uz izdarīto izvēļu **iespējamās ietekmes kvalitatīvu novērtējumu**. **Faktiskā ietekme** būs atkarīga no intervenču kumulatīvās ietekmes, un to varēs noteikt tikai tad, kad tiks veikti **izvērtējumi**. Šī ietekme būs jāskata saistībā ar **citu tādu ES un valstu instrumentu ietekmi**, ar ko risina VSP identificētās vajadzības, kā arī saistībā ar citiem ārējiem faktoriem.

Tā kā šā ziņojuma pamatā ir (2022. gada beigās) apstiprinātās VSP redakcijas, tajā nav apskatītas dažas no tām konkrētajām sekām, ko attiecībā uz VSP īstenošanu izraisīja ar **Krievijas agresijas karu pret Ukrainu** saistītie traucējumi. Tas attiecas uz 2023. gadā atļautajām **pagaidu un izņēmuma atkāpēm** no jaunajām prasībām attiecībā uz augseku aramzemē un to minimālo aramzemes daļu, kas atvēlēta neproduktīviem elementiem, kā arī attiecībā uz platībām, kas atstātas papuvē pārtikas ražošanas kontekstā([10]). Vienlaikus 2023. gadā dalībvalstis sāka ierosināt **grozījumus** savos VSP([11]). Vērtējot VSP grozījumus, Komisija vadījās pēc nosacījuma, ka tie nedrīkstētu pazemināt kopējo vidiskā ieguldījuma līmeni, kas ļāva Komisijai šos plānus apstiprināt 2022. gadā, savukārt mērķtiecīgas un pamatotas korekcijas pieņēma.

Šis ziņojums ir viens posms plašākā KLP snieguma novērtēšanā, ņemot vērā 2014.–2020. gada periodā gūtās atziņas, kas izklāstītas Komisijas ziņojumā par KLP darbības rezultātiem minētajā periodā([12]). Papildu informācija tiks iegūta no: i) īstenošanas datiem KLP labuma guvēju līmenī, sākot no 2025. gada; ii) jaunā ieviešanas modeļa novērtējuma 2025. gadā; iii) starpposma izvērtējumiem 2026. gadā; iv) gada snieguma ziņojumiem; un v) *ex post* izvērtējuma 2031. gadā([13]).

([6]) VSP regulas 141. panta 2. punkts un 124. apsvērums.
([7]) Katrā dalībvalstī ir viens stratēģiskais plāns, izņemot Beļģiju, kurā ir divi — viens Flandrijai un otrs Valonijai.
([8]) Sk. "*Approved 28 CAP Strategic Plans (2023-2027), Summary overview for 27 Member States, Facts and figures*", 2023.
([9]) (*Ecorys et al.*, 2023) *Mapping and Analysis of CAP Strategic Plans, Assessment of joint efforts for 2023-2027.*
([10]) Sk. Komisijas Īstenošanas regulu (ES) 2022/1317. Visas dalībvalstis, izņemot divas, iesniedza pieteikumus atkāpēm. No tām divas dalībvalstis vēlējās atkāpes tikai no augsekas prasībām.
([11]) Komisija 2023. gadā jau ir saņēmusi 18 grozījumu priekšlikumus no 15 dalībvalstīm. Līdz 2023. gada 4. oktobrim Komisija jau ir pieņēmusi deviņus grozījumus.
([12]) COM(2021) 815 final.
([13]) VSP regulas 134., 140. un 141. pants.

2. KOPSAVILKUMS PAR KLP STRATĒĢISKAJIEM PLĀNIEM UN KOPĪGAJIEM CENTIENIEM SASNIEGT KLP MĒRĶUS

2.1. Atbalstīt viedu, konkurētspējīgu, noturīgu un daudzveidīgu lauksaimniecības nozari, lai garantētu ilgtermiņa pārtikas nodrošinājumu

Atsaistītais ienākumu atbalsts lauku saimniecību dzīvotspējai joprojām ir svarīgs instruments gan VSP regulas, gan VSP izstrādē. Neraugoties uz līdz šim veikto lauku saimniecību modernizāciju un konsolidāciju, **ienākumi no lauksaimniecības joprojām ir ievērojami mazāki par vidējo atalgojumu** pārējās ekonomikas nozarēs. Tirgus ieņēmumi ir galvenais lauku saimniecību ienākumu avots, bet KLP atbalstam ir liela nozīme daudzās nozarēs un dalībvalstīs, proti, 2020. gadā tas nodrošināja vidēji 23 % no lauku saimniecību ienākumiem.

Ņemot vērā Līguma par Eiropas Savienības darbību 39. pantu, finansiālais atbalsts, lai nodrošinātu lauksaimniekiem pienācīgu dzīves līmeni, joprojām ir galvenais KLP elements. Pamatojoties uz iepriekš noteiktiem valstu budžeta piešķīrumiem 2023.–2027. gadam, tiešie maksājumi joprojām ir svarīgākais finanšu instruments valstu stratēģiskajos plānos. Kopumā VSP liecina par **nozīmīgiem kopīgiem centieniem atbalstīt lauku saimniecību ienākumus**, nodrošināt šāda atbalsta **taisnīgāku sadali mazākām saimniecībām** un samazināt ienākumu atšķirības **visneaizsargātākajās nozarēs** un **mazāk labvēlīgajos apgabalos**.

Atbalsts tiešo maksājumu veidā visos plānos ir saistīts ar prasībām par vidiski ilgtspējīgu lauksaimniecību (stingrāka nosacījumu sistēma([14])), kas ir stingrākas nekā iepriekšējā KLP periodā (2014–2022). Šāda veida atbalsts tiek palielināts, ja to piešķir neaizsargātām nozarēm, mazāk labvēlīgiem apgabaliem un tādām grupām kā lauksaimnieki mazākās saimniecībās un gados jaunāki lauksaimnieki. Ienākumu instrumenti veicina **nodrošinātību ar pārtiku** un **lauksaimnieciskās darbības saglabāšanu visos ģeogrāfiskajos apgabalos**, risinot ilgtermiņa problēmas, piemēram, darbvietu saglabāšanu attālos lauku apvidos, un atbalstot tādas nozares un tādu lauksaimniecības praksi, kas nodrošina iztikas līdzekļus un saglabā ainavas, kā arī palēnina zemes pamešanu un depopulāciju lauku apvidos.

Neraugoties uz to, ka samazinās ienākumu atbalstam paredzētie finanšu piešķīrumi 2023.–2027. gadam, ir paredzams, ka atbalstīto lauksaimniecības platību īpatsvars salīdzinājumā ar iepriekšējo KLP periodu nedaudz palielināsies (sasniedzot 89 % no ES lauksaimniecības zemes, uz kuru attiecas minētie nosacījumi).

Reaģējot uz lielāku apņemšanos nodrošināt taisnīgumu ES tiesiskajā regulējumā, **ir nostiprināta ienākumu atbalsta līmeņu konverģence** tajās dalībvalstīs, kurās joprojām izmanto vēsturiskos maksājumu līmeņus. Visām dalībvalstīm, izņemot piecas, līdz 2027. gadam savās lauku saimniecībās ir jāsasniedz vienāds pamatienākumu atbalsta līmenis uz hektāru, lai nodrošinātu ilgtspējību (*BISS* vienotā likme). Tajā pašā laikā **augstāks to resursu līmenis**, kas piešķirti papildu ienākumu atbalstam pārdales veidā, lai nodrošinātu ilgtspējību (*CRISS*), pastiprina ienākumu atbalstu, ko **tieši saņem mazākās un vidējās lauku saimniecības**. Lielākajā daļā dalībvalstu palielinās papildu tiešie maksājumi par hektāru atbilstīgajām lauku saimniecībām, kuras nesasniedz vidējo lielumu.

([14]) Nosacījumu sistēma ietver tiesību aktos noteiktās pārvaldības prasības (*SMR*) saskaņā ar ES tiesību aktiem, kas nav saistīti ar KLP, un laba zemes lauksaimnieciskā un vidiskā stāvokļa (LLVS) standartus, kas noteikti KLP tiesību aktos.

Jaunais pienākums pārdalīt ienākumu atbalstu ir izraisījis situāciju, kurā kopējais *CRISS* pārdales mērķiem paredzētais finanšu piešķīrums ir ievērojami palielinājies salīdzinājumā ar iepriekšējo KLP periodu un tagad veido 10,7 % no tiešajiem maksājumiem, novirzot vēl 20 miljardus EUR tiešajiem maksājumiem, kas paredzēti mazajām lauku saimniecībām. Pārdales efektu, kas veicina taisnīgumu, ir palielinājušas dažas dalībvalstis, attiecīgā gadījumā ierobežojot vai samazinot pamata un citus maksājumus lielākām saimniecībām (11 VSP).

Visā ES ir vērojama tendence **papildināt ienākumu atbalstu lauksaimniecībai apgabalos ar dabas un citiem ierobežojumiem (*ANC*)**. Kompensējot augstākas pārtikas un lopbarības ražošanas izmaksas apgabalos, kurus ietekmē nelabvēlīgi klimatiskie, augsnes vai citi apstākļi, piemēram, kalni vai zeme sausās vai aukstās teritorijās, šis atbalsts palīdz saglabāt lauksaimniecisko darbību minētajās teritorijās un labvēlīgi ietekmē sociāli ekonomisko situāciju. Lauku saimniecībās, kas atrodas *ANC* teritorijās, jo īpaši kalnu apgabalos, vidēji ir mazāk intensīvs saimniekošanas veids, un tajās plašāk izmanto zemi tādā veidā, kas labvēlīgi ietekmē vidi un bioloģisko daudzveidību (piem., audzējot zālājus un proteīnaugus, atstājot zemi atmatā)([15]). Apgabalos, kur plašāk izmanto ekstensīvās un maza ieguldījuma lauksaimniecības sistēmas, atbalsts novērš zemes pamešanas risku un tādējādi palīdz uzturēt noteiktus vides apstākļus.

Tiešie maksājumi, garantējot minimālo ienākumu līmeni KLP labuma guvējiem, **palīdz** arī **stabilizēt nozares ienākumus**. Dalībvalstu izvēles liecina par zināmu pārorientēšanos uz mērķtiecīgākiem instrumentiem ienākumu nestabilitātes pārvaldībai. Visos VSP, izņemot vienu, riska pārvaldības instrumentiem ir atvēlēti mazāk nekā 2 % no valsts kopējiem KLP izdevumiem. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, palielināsies to saimniecību īpatsvars, kurām ir atbalstīti **riska pārvaldības** instrumenti. Tomēr tas attiecas **tikai uz 14 % no visām ES lauku saimniecībām**, kas pārsvarā atrodas nedaudzās dalībvalstīs.

Lauksaimniecības produktivitātes lēnā izaugsme (dažos gadījumos — stagnācija) joprojām rada problēmas daudzās dalībvalstīs, un to pastiprina augstās izmaksas (jo īpaši darbaspēka un zemes izmaksas) dažās nozarēs. **VSP par prioritāti ir izvirzīta produktivitātes paaugstināšana**, kā arī **novatoriskas prakses un tehnoloģiju** ieviešana. Paredzams, ka gandrīz 400 000 labuma guvēju (4 % no ES lauku saimniecībām) gūs labumu no atbalsta ienesīgām investīcijām (galvenokārt pašās lauku saimniecībās). Šāds atbalsts ir paredzēts visos VSP. Tas liecina par **pastiprinātiem kopīgiem centieniem** modernizēt lauku saimniecības, nostiprināt nozares konkurētspēju un risināt ar vidi, klimatu un dzīvnieku labturību saistītas problēmas. Investīcijas, kas orientētas uz pielāgošanos klimata pārmaiņām un produktivitāti veicinošu vides apstākļu uzlabošanu, piemēram, attiecībā uz augsnes virskārtu, kļūst arvien nozīmīgākas, un tām būs jāpievērš lielāka uzmanība. Mērķtiecīgais atbalsts investīcijām, sadarbībai un zināšanām, lai palīdzētu lauksaimniekiem izmantot un ieviest digitālos rīkus un sistēmas, joprojām ir diezgan mazs.

Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem ir palielinājies **atbalsts finanšu instrumentiem** (1 miljards EUR), un tas atvieglo piekļuvi investīcijām, kas paredzētas maziem un gados jauniem lauksaimniekiem, kā arī kooperatīviem un ražotāju organizācijām.

([15]) Sk. "*Payments in areas with natural constraints – Overview and socio-economic and environmental features of farming in ANC areas based on FADN data*", 2023. gada jūlijs, Eiropas Komisija, Lauksaimniecības un lauku attīstības ģenerāldirektorāts, Brisele.

VSP atspoguļo **atšķirīgo situāciju nozarēs** un jo īpaši grūtības, ar kurām saskaras dažas nozares, cenšoties saglabāt dzīvotspēju reģionālā kontekstā un vienlaikus **apmierinot arī sabiedrības vēlmes**. VSP nodrošina **mērķtiecīgu ienākumu atbalstu** (saistītu ienākumu atbalstu — *CIS*) liellopu gaļas ražošanas un aitkopības nozarēm, kas citādi radītu zaudējumus, un teļa gaļas ražošanas un piena nozarēm. Ja ienākumu situācija būtu labāka, šīm lauku saimniecībām būtu vieglāk **investēt un pārvarēt grūtības**. Pozitīvs ieguldījums bioloģiskajā daudzveidībā ir gaidāms tad, kad atbalsts ļaus saglabāt ekstensīvo lauksaimniecību, savukārt CIS faktiskā ietekme uz klimatu tiks noteikta, veicot novērtējumu jau pēc īstenošanas. Proteīnaugu, augļu un dārzeņu ražotāji un dažas citas nozares arī gūst labumu no saistītā atbalsta.

CIS sniegs atbalstu **21 % no ES lauku saimniecībām** (nedaudz lielākai daļai nekā iepriekšējā pārskata periodā) ar lielāku gada vidējo finanšu piešķīrumu (par 6 % vairāk nekā 2022. gadā). Pārskata periodā šim instrumentam ir paredzēti 7 % no kopējiem KLP publiskajiem izdevumiem.

Neraugoties uz ilgtermiņa tendenci, ka lauksaimnieki visā ES saņem arvien mazāku pievienotās vērtības daļu, **šķiet, ka VSP izmantotie instrumenti, ar kuriem uzlabot lauksaimnieku stāvokli pārtikas piegādes ķēdē, ir ierobežoti**, kā to apliecina ierobežotā resursu piešķiršana un sadarbības un koordinācijas instrumentu izmantošana. KLP atbalsts dalībai ražotāju grupās, ražotāju organizācijās, vietējos tirgos, īsajās piegādes ķēdēs un kvalitātes shēmās sasniegs aptuveni **760 000 lauku saimniecību (8 % no visām lauku saimniecībām)**. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu tas nozīmē palielinājumu. Joprojām svarīgs ir atbalsts atzītām augļu un dārzeņu ražotāju organizācijām. Atbalsts "citām nozarēm"([16]) ar īpašām nozaru programmām, kas pirmo reizi kļuva iespējams reformētajā KLP, ir ierobežots.

Neraugoties uz finansiālajiem centieniem atbalstīt konkrētas nozares (jo īpaši izmantojot saistīto atbalstu vai nozaru intervences), **valstu stratēģiskajos plānos nav sistemātiski iekļautas nozaru stratēģijas** visos fondos un instrumentos, ar kurām risināt konkrētas ilgtermiņa nozariskās problēmas.

2.2. Veicināt pasākumus klimata jomā, dabas resursu aizsardzībā un bioloģiskās daudzveidības izzušanas apturēšanā un apvēršanā

Dalībvalstis savos vajadzību novērtējumos lielākoties atzīst ievērojamās ar klimatu, vidi un bioloģisko daudzveidību saistītās problēmas lauksaimniecībā un lauku apvidos. Pienākumu kombinēšana (stingrāka nosacījumu sistēma) un brīvprātīgas intervences, kas iekļautas VSP, ir vērstas uz to, lai **veicinātu tādu lauksaimniecības metožu ieviešanu**, kas var **samazināt negatīvo spiedienu** un daudzos veidos **dot labumu klimatam, dabas resursiem un bioloģiskajai daudzveidībai**.

- VSP iekļautās **definīcijas** (piem., kas ir lauksaimnieciskā darbība, lauksaimniecības zeme, atbalsttiesīgie hektāri un ilggadīgie zālāji) ir sākumpunkts KLP atbalstam, un ar tām nosaka konkrētus minimālos pienākumus. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, var labāk reaģēt uz problēmām saistībā ar bioloģisko daudzveidību un klimatu, jo dažos plānos tiesiskais regulējums tiek izmantots, lai **pievērstu lielāku uzmanību dabai** (piem., ar ražošanu nesaistītām ainavas iezīmēm un teritorijām) **vai noteiktām labvēlīgām darbībām** (paludikultūru audzēšanai un zemes izmantošanai vienlaikus gan lauksaimniecībai, gan saules

([16]) Nozares, kas nav augļu un dārzeņu, biškopības, vīna, apiņu, olīveļļas un galda olīvu nozares.

enerģijas ieguvei) atbalsttiesīgajās platībās, tādējādi nodrošinot šīm teritorijām atbalstu un attiecīgā gadījumā arī aizsardzību, pat ja tās lielākoties nav lauksaimniecības zemes.

- **Augstāki** lauksaimnieciskās prakses **standarti kā nosacījums KLP atbalsta saņemšanai** (stingrāka nosacījumu sistēma) attieksies uz **89 % no ES lauksaimniecības zemes**([17]). Daudziem lauksaimniekiem tās ir būtiskas izmaiņas, jo nosacījumi ir stingrāki, salīdzinot ar iepriekšējā perioda zaļināšanas praksi, kas tolaik tika atbalstīta ar 30 % tiešo maksājumu.
- Dažiem lauksaimniekiem tiks piešķirta atlīdzība par tādas **brīvprātīgas vērienīgākas papildprakses īstenošanu**, kas pārsniedz nosacījumos izvirzītās prasības un ar ko tiek mazināti aspekti, kas rada galveno spiedienu uz dabas resursiem, klimatu un bioloģisko daudzveidību. Tam tiks atvēlēti 32 % no VSP publiskajiem izdevumiem (97,6 miljardi EUR)([18]). Daudzgadu/ikgadējais atbalsts lauksaimnieciskās prakses uzlabošanai, izmantojot ekoshēmas (44,7 miljardi EUR) un agrovides, klimata un citas pārvaldības saistības (33,2 miljardi EUR), tiek papildināts ar dažādiem citiem instrumentiem. Tie ietver mērķtiecīgas investīcijas (8,6 miljardi EUR) un atbalstu *ANC* (ieguldot 9,4 miljardus EUR), kas, ierobežojot zemes pamešanu, var netieši veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu lauksaimniecības zemēs. Šā atbalsta izmantošana ir brīvprātīga, tāpēc precīzs ieguldījums būs zināms tikai pēc īstenošanas.

VSP **ir svarīgs, bet ne vienīgais instruments, ko izmanto, lai sasniegtu ES stratēģijas "No lauka līdz galdam" un Biodaudzveidības stratēģijas mērķrādītājus**, kas ir atkarīgi arī no citiem ES un valstu instrumentiem. Tomēr šie plāni uzrāda ieguldījumu dažādu mērķrādītāju sasniegšanā. Izņemot bioloģisko lauksaimniecību, parasti valstu centieni vai ieguldījums šo mērķrādītāju sasniegšanā VSP netiek izteikts skaitļos, un tas atspoguļo juridiska pienākuma neesību, kā arī — dažos gadījumos — metodiskas un tehniskas grūtības šajā sakarā.

Kopš 1990. gada ES ir samazinājusi **siltumnīcefekta gāzu emisijas** no lauksaimniecības par vairāk nekā 20 %. Pat ja emisijas pēdējos 10 gados ir bijušas stabilākas, izlaides efektivitāte (t. i., mazākas emisijas uz katru produkcijas vienību) ir palielinājusies. Lai palielinātu ES lauksaimniecības nozares ieguldījumu ES klimata mērķu sasniegšanā, tika izstrādātas vairākas VSP darbības gan attiecībā uz oglekļa piesaistītājiem, gan emisiju avotiem.

Konkrēti, VSP ir paredzēti **nozīmīgi centieni attiecībā uz praktisko oglekļa sekvestrēšanu un uzglabāšanu augsnē un biomasā**, izmantojot nosacījumu kombināciju (ar mitrāju un kūdrāju aizsardzību, kas būs pilnībā piemērojama visās dalībvalstīs 2025. gadā) un brīvprātīgas intervences saistībā ar: turpmāku augsnes uzlabošanu; ilggadīgo zālāju, mitrāju un kūdrāju saglabāšanu un apsaimniekošanu; un atbalstu (agro)mežsaimniecībai un ainavu saglabāšanai.

Nosacījumu izraisītie uzlabojumi augsnes apstrādē, augsnes segumā un augsekā ir paaugstinājuši sliekšņa līmeni attiecībā uz to finansēto brīvprātīgo darbību vērienu, kuru mērķis ir **uzlabot barības vielu apsaimniekošanu**. Kopā ar atbalstu mazākam minerālmēslu lietojumam, kas paredzēts aptuveni 15 % ES lauksaimniecības zemes, un investīcijām precīzajā lauksaimniecībā, tas palīdz samazināt N_2O emisijas. Kopumā **35 %**

([17]) Standarti attiecas uz dažādām zemes daļām atkarībā no to īpašā mērķa.
([18]) Tas ietver atbalstu dzīvnieku labturībai.

ES lauksaimniecības zemes būtu jāgūst labums no brīvprātīgām zemesatkarīgām darbībām **gan oglekļa sekvestrēšanas, gan N_2O emisiju samazināšanas jomā**.

VSP paredzētais atbalsts **ekstensīvām lopkopības sistēmām** palīdz uzturēt ne tikai oglekļa krājumus, bet arī tradicionālās ainavas, vienlaikus uzlabojot lopbarības autonomiju un saimniecisko darbību mazauglīgā zemē. Daudzos VSP ir skaidri atzīta **vajadzība samazināt ar mājlopiem saistītās emisijas** (jo īpaši atgremotāju radītās metāna emisijas). Jo īpaši VSP ir ietverts **atbalsts investīcijām** kūtsmēslu uzglabāšanas un apsaimniekošanas uzlabošanā; iekārtās, kas paredzētas mazemisiju vircas izkliedēšanai; un anaerobas sadalīšanas sistēmās. To papildinās atbalsts **ģenētiskiem uzlabojumiem**. Mazāk nekā pusē VSP ir paredzēts **cits attiecīgs atbalsts** (piem., ganīšanai brīvā dabā, barošanas plānu un barības piedevu uzlabošanai) un noteikti (ļoti atšķirīgi) mērķrādītāji (**2,4 % ES ganāmpulka vienību**), lai samazinātu metāna vai amonjaka emisijas. Maksimālais ganāmpulka blīvums ir noteikts vairākās zemesatkarīgās intervencēs, arī saistītajam atbalstam dažās vidiski problemātiskajās vietās.

Iespēja paplašināt **ilgtspējīgu enerģijas ražošanu** ar VSP palīdzību galvenokārt ir saistīta ar atbalstu vienlaicīgai zemes izmantošanai gan lauksaimniecībai, gan saules enerģijas ražošanai un ar investīcijām biometāna ražošanā. Ar **salīdzinoši nelielu (1556 MW) ieguldījumu** šajā periodā VSP tikai papildina pasākumus ārpus KLP.

VSP instrumentu vispārējā ieguldījuma klimata pārmaiņu mazināšanā **kopējo ietekmi** šajā posmā joprojām ir **grūti novērtēt**, un tā ir jāskata **kopā ar valstu instrumentu un klimata plānošanas instrumentu** ietekmi saistībā ar atjaunināto ZIZIMM regulu([19]) un Kopīgo centienu regulu([20]). Šajā sakarā 2023. gadā dalībvalstis izvērtē nepieciešamību pārskatīt savus VSP, ņemot vērā jaunos ZIZIMM regulas un Kopīgo centienu regulas mērķrādītājus([21]), un tas nodrošina tām iespēju novērtēt savu VSP klimata pārmaiņu mazināšanas potenciālu, ņemot vērā augstāku klimatisko ieceru vērienu.

VSP kopumā **tiek atzīta nepieciešamība** uzlabot lauksaimniecības nozares **noturību pret klimata pārmaiņām** un labāk sagatavoties ārkārtējiem laikapstākļiem un ūdens riskiem, audzējot klimatam piemērotus mājlopus un kultūraugus. VSP apliecina **potenciālu risināt noturības problēmas**, sniedzot ieguldījumu oglekļa sekvestrēšanā, augsnes aizsardzībā un ainavu daudzveidībā.

Konkrētāk, attiecībā uz **ūdens trūkumu un sausumu**, kas kļūst arvien lielāka problēma daudzos ES reģionos, **VSP lielākoties ir pievērsta uzmanība investīcijām** ūdens uzglabāšanā un apūdeņošanā. Ūdens bilances uzlabošanas pasākumi, izmantojot **zemesatkarīgās prakses**, ir paredzēti **4,5 % no ES lauksaimniecības zemes**, un dažas dalībvalstis, kurām šajā jomā ir lielākas vajadzības, šo problēmu risina ārpus saviem VSP. Metodes, kā pielāgoties pieejamā ūdens samazinājumam un nodrošināt ilgtermiņa noturību (izmantojot dabā balstītus risinājumus, ūdens aizturēšanu ainavā, mazāk ūdensietilpīgus kultūraugus un ūdens atkārtotu izmantošanu), **būs jāpastiprina** un **ciešāk jāintegrē** ilgtermiņa stratēģiskajā plānošanā attiecībā uz lauksaimniecības pielāgošanos klimata pārmaiņām un noturību pret tām. Šajā ziņā svarīgas būs arī **darbības ārpus KLP**, izstrādājot plānus upju baseinu apsaimniekošanai, noturībai pret sausumu un pielāgošanās nolūkā.

([19]) Zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība (ZIZIMM); sk. ZIZIMM regulas konsolidēto redakciju (Regula (ES) 2018/841).
([20]) Sk. Kopīgo centienu regulas konsolidēto redakciju (Regula (ES) 2018/842).
([21]) Saskaņā ar VSP regulas 120. pantu.

Plānos tiek paredzēts **liels darbs augsnes aizsardzības** jomā (uzsverot tādus aspektus kā augsnes erozija un organisko vielu saturs) un, lai arī mazākā mērā, **barības vielu apsaimniekošanas un ūdens kvalitātes** jomā. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, kopumā nosacījumi prasa ilgāku augsnes pārklājumu, labākas augsnes apstrādes metodes un augseku, kā arī platākas buferjoslas gar ūdenstecēm. Tie ietver arī likumā noteiktās apsaimniekošanas prasības attiecībā uz piesārņojumu ar fosfātiem. Lielākā daļa dalībvalstu ir **palielinājušas**, bieži vien pat ievērojami, tās **platības, uz kurām attiecas** brīvprātīgie augsnes kvalitātes uzlabošanas pasākumi (**47 % no ES lauksaimniecības zemes**, salīdzinot ar 15 % 2021. gadā). Ar dažiem no šiem pasākumiem tieši vai netieši tiek novērsti barības vielu zudumi un tiek uzlabota ūdens kvalitāte. Lielākajā daļā VSP ir pievērsta uzmanība **gaisa kvalitātei**, aprakstot **ieguldījumus un barības vielu izkliedēšanas** metodes, kas samazina amonjaka emisijas, bet tiem ir **ierobežots zemes aptvērums** (6 % ES lauksaimniecības zemes).

Ieguldījums zaļā kursa mērķrādītāju sasniegšanā

VSP liecina par **būtisku ieguldījumu** stratēģijas "No lauka līdz galdam" **mērķrādītāja sasniegšanā, t. i., līdz 2030. gadam bioloģiski apstrādāt 25 % ES lauksaimniecības zemes**. Tiek lēsts, ka līdz 2027. gadam aptuveni **10 % ES lauksaimniecības zemes** būtu jāsaņem **VSP atbalsts bioloģiskajai lauksaimniecībai** (salīdzinot ar 5,6 % 2020. gadā). Savu devumu sniedz arī atbalsts investīcijām un popularizēšanai, kā arī apmācība un konsultācijas bioloģiskajiem ražotājiem. ES mērķrādītāju palīdzēs sasniegt valstu papildu iniciatīvas (kas tiek izvirzītas valstu bioloģiskās lauksaimniecības rīcības plānos) par spēju veidošanu, tirgus attīstību un publisko iepirkumu. Saistībā ar šo mērķrādītāju valstu līmenī paziņotie mērķi attiecas uz 5 % līdz 30 % no lauksaimniecības zemes.

Ieguldījums zaļā kursa mērķrādītāju sasniegšanā

VSP apliecina **lielu potenciālu palīdzēt sasniegt** stratēģijas "No lauka līdz galdam" **mērķrādītāju līdz 2030. gadam par 50 % samazināt ķīmisko pesticīdu lietošanu un radīto risku**. Obligātā **augseka** (kas tiek pieprasīta ar stigrāku nosacījumu sistēmu) palīdz ieviest integrēto augu aizsardzību (*IPM*) visā ES aramzemē. Būtisku ieguldījumu sniedz arī **citi nosacījumu elementi** (piem., pesticīdu lietošanas aizliegums gar ūdenstecēm un prasība saglabāt papuves un tos ainavas elementus, kas palīdz apkarot kaitēkļus). Samazināšanu veicinās mērķtiecīgas **brīvprātīgās shēmas** (piem., paredzot plašāku kultūraugu dažādošanu un augseku, bioloģisko kontroli, bioloģisko un precīzo lauksaimniecību) **27 % no ES lauksaimniecības zemes**. Tomēr holistiskās *IPM* metodes varēja būt labāk atspoguļotas. Paredzams, ka šos centienus būtiski papildinās valsts līmeņa darbības.

Noteikumi par **stingrāku nosacījumu sistēmu** attiecībā uz buferjoslām gar ūdenstecēm un augsnes apsaimniekošanu kopā ar daudzajiem brīvprātīgajiem barības vielu apsaimniekošanas intervences pasākumiem **veicinās** stratēģijas "No lauka līdz galdam" **mērķrādītāja sasniegšanu, t. i., līdz 2030. gadam uz pusi samazināt barības vielu zudumus**. Mēslošanas līdzekļu izmantošanas ierobežojumi un atbalsts augsnes veselības un auglības uzlabošanai attiecas uz **15 % no ES lauksaimniecības zemes**. Mēslošanas līdzekļu izmantošanas ierobežojumi bieži tiks atbalstīti arī *Natura 2000* teritorijās. Paredzams, ka VSP atbalsts barības vielu efektivitātes palielināšanai, arī veicot kūtsmēslu apsaimniekošanu un izmantojot precīzās tehnoloģijas, optimizēs mēslošanas līdzekļu izmantošanu. Tomēr dažos apgabalos, kuros ir lieli barības vielu zudumi, šiem jautājumiem netiek veltīta pietiekama

uzmanība. Iespēja veikt barības vielu piesārņojumu kompensējošus pasākumus, kā noteikts Ūdens pamatdirektīvā([22]), pārsvarā netiek pietiekami izmantota.

Joprojām pastāv būtiskas problēmas saistībā ar bioloģiskās daudzveidības stāvokli lauksaimniecības zemēs. Šajā KLP šīm problēmām tiek pievērsta pastiprināta uzmanība, kā tas atspoguļots prasībā par **plašāku dabas telpu**, kura nepieciešama saskaņā ar **jauno 8. LLVS**, un par ko liecina atbalsts lauksaimnieku iesaistei brīvprātīgajā **bioloģiskās daudzveidības aizsardzībā vai atjaunošanā 31 % ES lauksaimniecības zemes** (piem., apsaimniekojot zālājus ekstensīvi un saglabājot ainavas elementus). Plašākas ekoshēmas papildina agrovides un klimata saistības, kas bieži vien ir pārsvarā veltītas konkrētām problēmām vai apgabaliem, un tas rada iespēju, ka varētu notikt pakāpeniskas, bet plaša mēroga izmaiņas vispārējā lauksaimniecības praksē.

Ieguldījums zaļā kursa mērķrādītāju sasniegšanā

VSP **veicina augstas daudzveidības ainavas elementu arvien plašāku klātbūtni**, lai sasniegtu Biodaudzveidības stratēģijas **mērķrādītāju, t. i., līdz 2030. gadam aptvert 10 % lauksaimniecības zemes**. Pastiprinātais **pienākums vismaz 4 % aramzemes** atvēlēt neproduktīviem elementiem ir būtiska izmaiņa tām dalībvalstīm un lauksaimniekiem, kuri izmanto produktīvās platības (slāpekli piesaistošās kultūras un starpkultūras), lai īstenotu zaļināšanu 2015.–2022. gadā. Piemērojot šo noteikumu (neskaitot brīvprātīgos papildu centienus), potenciāli varētu darīt dabai pieejamu teritoriju vēl vismaz viena miljona hektāru platībā. Dažos VSP paredzēts arī papildu ieguldījums, atbalstot ekoloģiskos elementu tīklus vai ieguldot jaunu ainavas elementu izveidē (papildus esošo ainavu saglabāšanai), tādējādi radot papildu vērtību (jo īpaši tad, ja šāds atbalsts ir saistīts ar apmācību un konsultācijām). Tomēr kopumā šādi centieni ir pelnījuši lielāku uzmanību.

Visi VSP sniedz **zināmu ieguldījumu ES Dzīvotņu direktīvā un Putnu direktīvā noteikto mērķrādītāju sasniegšanā**. Pret pārveidošanu un uzaršanu **aizsargātās** ES **zālāju** platības ir **palielinājušās par 9 %**, un **brīvprātīgie pasākumi** ar mērķi uzlabot apsaimniekošanu aptver gandrīz **25 % *Natura 2000* teritoriju**. Mērķtiecīgas shēmas attiecībā uz sugām (piem., pasākumi, kuri atbalsta līdzāspastāvēšanu ar lielajiem plēsējiem) vai dzīvotņu atjaunošanu palīdzēs sasniegt labvēlīgu saglabāšanās stāvokli. Maksājumi, ar kuriem kompensē ierobežojumus Natura 2000 teritorijās (un kuri vairo saņēmēju piekrišanu ierobežojumiem), iespējams, sasniegs vairāk lauksaimnieku, lai gan joprojām ir iespējas to izmantošanu vēl vairāk palielināt. Tomēr iespējas atbalstīt dzīvotņu un sugu saglabāšanu, kā arī atbalstu darbībām, kas identificētas prioritārajās rīcības programmās (*PAF*)([23]), varēja izmantot labāk.

Sadarbība starp lauksaimniekiem ainavu mērogā var pastiprināt intervenču ietekmi, lai gan dažos KLP plānos šis aspekts joprojām nav pietiekami attīstīts. Lielāki ieguvumi ir gaidāmi no rezultātorientētajiem maksājumiem, kas paredzēti dažos VSP (galvenokārt attiecībā uz zālājiem un pļavām). Savvaļas apputeksnētāju saglabāšanas centieni VSP ir izteiktāki nekā iepriekšējā periodā.

VSP ir atzīta **daudzfunkcionālas un ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas** lielā nozīme, **taču atbalsts mežsaimniecībai tajos nav noteikts kā pamatuzdevums**. Īpašais

([22]) Sk. Direktīvas 2000/60/EK konsolidēto redakciju.

([23]) Saskaņā ar Dzīvotņu direktīvas (Padomes Direktīva 92/43/EEK) 8. pantu attiecībā uz *daudzgadu finanšu shēmu* 2021.–2027. gadam.

finansiālais atbalsts ir salīdzinoši neliels (4,2 miljardi EUR), jo dalībvalstis tiecas risināt mežsaimniecības nozares jautājumus ar citiem līdzekļiem (piem., ar valsts atbalstu un valsts mežu fondiem), un dažos VSP šis atbalsts nav skaidri noteikts.

2.3. Stiprināt sociālekonomisko vidi lauku apvidos un dzīvnieku labturību

2020. gadā ES lauku saimniecību vadītāju vidējais vecums bija 57 gadi un trešdaļa no tiem bija vecāki par 65 gadiem. Dalībvalstis atzīst, ka tā ir problēma saistībā ar ilgtermiņa nodrošinātību ar pārtiku un iztikas līdzekļiem laukos, un tās turpina atbalstīt paaudžu nomaiņu, apvienojot dažādus instrumentus, atvēlot īpašus resursus un nosakot atbalsta prioritātes.

Plānos tiek **atbalstīti aptuveni 377 000 gados jaunu lauksaimnieku**, lai viņi varētu uzsākt darbību lauksaimniecībā. Tas izpaužas kā pieaugums lielākajā daļā dalībvalstu. Kaut arī **gandrīz visos VSP tiek pārsniegts minimālais nepieciešamais finansējuma apjoms, absolūtā izteiksmē naudas summas**, kas tiek atvēlētas šim mērķim, drīzāk liecina par **iepriekšējā perioda turpināšanos**. Tomēr daudz jūtamāki uzlabojumi ir saistāmi ar resursu mērķtiecīgu piešķiršanu, finanšu instrumentu pilnvērtīgāku izmantošanu, atsevišķu instrumentu kvalitatīvāku izstrādi un instrumentu kombinētu izmantošanu stratēģiskās pieejas ietvaros nolūkā panākt kumulatīvu efektu.

Dotācijas darbības uzsākšanai un īpašs ienākumu atbalsts ir divi galvenie instrumenti, kurus daudzos VSP papildina **augstāki investīciju intensitātes rādītāji**, tomēr mērķiezīmētas investīcijas ar nolūku palīdzēt gados jauniem lauksaimniekiem uzlabot konkurētspēju un atbalsts lauku saimniecību nodošanai tiek izmantots ierobežotā mērā. Tomēr **finanšu instrumentu pastiprināta izmantošana** dotāciju papildināšanai palielina iespējas piekļūt finansējumam un iegādāties zemi. Papildu atbalsts gados jauniem lauksaimniekiem dažādos VSP ir atšķirīgs, taču tas ir būtisks papildinājums pamatā esošajiem ienākumu maksājumiem un konsekventi veicina viņu lauku saimniecību ekonomisko ilgtspēju.

Dažas vajadzības šajā jomā plānos tiek risinātas tikai daļēji, un darbības tiek plānotas valstu līmenī. Šai **papildināmībai** būs galvenā loma, palīdzot jauniešiem pievērsties lauksaimniecībai. Dalībvalstīm ir jāoptimizē mijiedarbība ar valsts politiku, ņemot vērā **citu politikas virzienu lielo nozīmi paaudžu nomaiņas veicināšanā** un vajadzību apmierināšanā lauku apvidos (piem., saistībā ar veselību un izglītību).

Lauksaimniecības īpatsvara samazināšanās nodarbinātībā laukos apliecina to, cik svarīgi ir radīt iespējas lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un citās nozarēs, tādējādi veicinot uzņēmējdarbību un savstarpējo atkarību starp lauku un pilsētu teritorijām. Aptuveni trešdaļā VSP tiek sniegts **darbības uzsākšanas atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem**, lai veicinātu jaunpienācēju ienākšanu kopumā. Turklāt VSP tiek atvēlēti resursi darbvietu radīšanai arī citās nozarēs, lai gan to kopējais ieguldījums **darbvietu skaita palielināšanā** ir **diezgan ierobežots**. Plānotajās darbībās ir paredzēti ieguldījumi ne tikai pārstrādē un mārketingā, kā arī ar lauksaimniecību un mežsaimniecību saistītu uzņēmumu veidošanā, bet arī tūrismā, bioekonomikā un sociālajos pakalpojumos. **Lai** KLP finansējumu **šajā saistībā papildinātu arī turpmāk, ir nepieciešami citi ES fondi**.

Jaunie **sociālie nosacījumi** nodrošina pienācīgus nodarbinātības apstākļus un arī veicina sociālo integrāciju. KLP maksājumus var samazināt, ja labuma guvēji neievēro noteiktus noteikumus par pārredzamiem un paredzamiem darba apstākļiem, arodveselību un darba

drošību. Dažas dalībvalstis jau piemēro šo nosacījuma elementu 2023. gadā, un 2025. gadā tas kļūs obligāts visām dalībvalstīm.

Dzimumu līdztiesība pirmo reizi ir iekļauta vienā no konkrētajiem KLP mērķiem. Vairāki plāni liecina par apņemšanos panākt progresu šajā jomā, iekļaujot attiecīgus atbalsta nosacījumus (tādējādi padarot attiecīgo atbalstu mērķtiecīgu) un stimulējot sieviešu līdzdalību lauksaimniecībā un lauku attīstības pasākumos.

Vietējās attīstības stratēģijas (VAS), ko īsteno **ar *LEADER* starpniecību, ir galvenais (un parasti arī vienīgais)** instruments, kas tiek izmantots VSP, lai reaģētu uz **daudzajām lauku apvidu vajadzībām** tādās jomās kā nodarbinātība, sociālā integrācija, lauku pakalpojumi un lauku ekonomikas inovācijas un konkurētspēja. Paredzams, ka atbalsts viedajiem ciematiem *LEADER* ietvaros un ārpus šīs programmas atraisīs digitālo, sociālo un tehnoloģisko inovāciju potenciālu lauku apvidos. Lielāka lauku attīstības līdzekļu daļa tiek atvēlēta teritoriālajām stratēģijām, bet *LEADER* piešķirtās absolūtās summas ir samazinājušās, savukārt vispārējie mērķi attiecībā uz lauku iedzīvotāju aptveršanu ir palielinājušies. Paredzams, ka *LEADER* paveiks vairāk ar mazākiem resursiem. **Ir vajadzīgi papildu centieni**, kas papildina šo instrumentu.

> ***Ieguldījums zaļā kursa mērķrādītāju sasniegšanā***
>
> Galveno ieguldījumu virzībā uz **stratēģijas "No lauka līdz galdam" mērķrādītāju nodrošināt 100 % platjoslas savienojumu lauku apvidos** sniedz **citi fondi un programmas** ar ievērojamiem finanšu resursiem, piemēram, Atveseļošanas un noturības mehānisms un Eiropas Reģionālās attīstības fonds. Dažos VSP arī ir paredzēta palīdzība (lai gan ierobežotā mērā) ar mērķi uzlabot digitālās prasmes un maza mēroga infrastruktūru.

Dažos plānos ir ieviesti vai pastiprināti centieni apmierināt vajadzības, kas saistītas ar **lauku apvidu pieejamību, labākiem pamatpakalpojumiem un infrastruktūru**, taču **kopumā vēriens ir samazinājies**. Ir plānotas tikai dažas darbības, kas palīdzēs risināt lauku mobilitātes (atstumtības) un lauku transporta dekarbonizācijas problēmas. Ir vajadzīgs arī nepārtraukts atbalsts no citiem ES un valstu fondiem, kas darbojas lauku apvidos.

Kopējā lauksaimniecības politikā ir jauns mērķis, kas saistīts ar pārtikas sistēmu ilgtspējības problēmām. VSP liecina par **lielāku vērienu attiecībā uz dzīvnieku labturību, plānojot, ka atbalsts sasniegs 23 % no ES ganāmpulka vienībām**([24]) ar vismaz 6,3 miljardiem EUR (neskaitot atbalstu ieguldījumiem), un tas būs palielinājums salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu, turklāt dažās dalībvalstīs diezgan ievērojams palielinājums. Plānos atspoguļojas reakcija uz Komisijas 2020. gada ieteikumiem uzlabot dzīvnieku labturību, un lielākajā daļā no tiem ir paredzēti vismaz daļēji pasākumi, kuru nolūks ir novērst astes apgriešanu cūkām un atbalstīt sistēmas dējējvistu turēšanai ārpus būriem. Lielākajā daļā VSP tiek piešķirti resursi dzīvnieku dzīves telpas un turēšanas apstākļu uzlabošanai. Tajos tiek arī atbalstīta āra ganīšanas prakse piena nozarē, kā arī liellopu gaļas un teļa gaļas ražošanas nozarēs. Daži no šiem pasākumiem var palīdzēt arī samazināt atkarību no pretmikrobu līdzekļiem.

([24]) Faktiskā atbalsta diferenciācija atkarībā no konkrētām sugām kļūs zināma īstenošanas laikā, tāpat kā papildu informācija par atbalstītajām metodēm.

Ieguldījums zaļā kursa mērķrādītāju sasniegšanā

VSP **tikai ierobežotā apmērā palīdz sasniegt stratēģijas "No lauka līdz galdam" mērķrādītāju uz pusi samazināt pretmikrobu līdzekļu lietošanu**. Šis jautājums lielākoties tiek risināts ārpus šiem plāniem, konkrētāk, ES tiesību aktos par veterinārajām zālēm un ārstniecisko dzīvnieku barību([25]). Tomēr dažas dalībvalstis, kurās tiek pārdots liels apjoms pretmikrobu līdzekļu, kas paredzēti mājlopiem, savos VSP ir izvirzījušas salīdzinoši augstākus mērķrādītājus, lai risinātu šo problēmu dažādās lopkopības nozarēs ar brīvprātīgas prakses un investīciju palīdzību.

Dažos VSP tiek pievērsta uzmanība **pārtikas izšķērdēšanas** samazināšanai, dažkārt kopā ar centieniem saglabāt resursu vērtību ar investīciju, nozaru programmu un sadarbības palīdzību. Dažos plānos ir identificētas arī vajadzības, kas saistītas ar patērētāju informētību par ilgtspējīgu, veselīgu un sabalansētu uzturu. Tomēr šie jautājumi lielākoties tiek uzskatīti par tādiem, kas ir jārisina ārpus šiem plāniem.

2.4. Veicināt zināšanas, inovāciju un digitalizāciju

Plānos tiek atzīta pareizi funkcionējošas **lauksaimniecisko zināšanu un inovācijas sistēmas (LZIS)** lielā nozīme nozares modernizācijas kontekstā, kas ļauj izveidot efektīvu pārvaldības sistēmu, kura nodrošina saikni starp pētniecību (arī programmu "Apvārsnis Eiropa") un praksi.

Paredzams, ka paplašināsies zināšanu apmaiņa un inovācija. Visos plānos tiek atbalstīta zināšanu apmaiņa, kaut arī dažādā mērā, un gandrīz visos ir iekļauts atbalsts inovācijas projektiem, kas ir visu KLP konkrēto mērķu pamatā, ar *EIP-AGRI* starpniecību([26]); ir paredzams, ka EIP darbības grupu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējiem līmeņiem trīskāršosies. Liela daļa konsultāciju un apmācību būs vērsta uz kapacitāti, zināšanām un inovāciju saistībā ar vidisko ilgtspēju. Tomēr šķiet, ka **plānotais finanšu piešķīrums neatbilst plašajam vajadzību lokam**, kas ir jāapmierina, lai paātrinātu pārkārtošanos.

Tiek plānoti īpaši pasākumi, **ar kuriem tiktu atbalstīta resursefektīvāka un uz zināšanām balstīta lauksaimniecība**, izmantojot precīzo lauksaimniecību, sadarbību un zināšanu apmaiņu par digitāliem jautājumiem. Tomēr, salīdzinot ar problēmām, ar kurām saskaras mazās un vidējās lauku saimniecības, VSP paredzētie centieni **stimulēt digitālo tehnoloģiju izmantošanu joprojām ir diezgan ierobežoti**.

3. SECINĀJUMI

Šis novērtējums apstiprina, ka, atbalstot ES lauksaimniecības pāreju uz ilgtspējīgu lauksaimniecības modeli un vienlaikus atbalstot arī lauksaimnieku ienākumus, kā arī nodrošinātību ar pārtiku, reformētajai KLP ir svarīga nozīme.

Jaunie KLP stratēģiskie plāni ir piemērots instruments, kā integrētā veidā sasniegt KLP politikas mērķus, jo dalībvalstis tos izmanto, lai izstrādātu un sniegtu risinājumus problēmām savās teritorijās, vienlaikus nosakot prioritāros mērķus un lietderīgi un efektīvi izmantojot pieejamos resursus.

([25]) Sk. attiecīgi Regulas (ES) 2019/6 un Regulas (ES) 2019/4 (konsolidētās) redakcijas.
([26]) Eiropas inovācijas partnerība "Lauksaimniecības ražīgums un ilgtspēja".

Plāni liecina par **pastāvīgu atbalstu lauku saimniecību ienākumiem, saimnieciskajai ilgtspējai un lauksaimniecības nozares noturībai** visā ES. Galvenie elementi, kas garantē lauksaimniecības dzīvotspēju un nodrošinātību ar pārtiku ES, ir nosacījumu izvirzīšana tiešajam ienākumu atbalstam, kā arī investīcijas modernizācijā. To rezultativitātei un orientācijai uz mērķi ir jāpievērš pastāvīga uzmanība.

Arvien biežāk vērojamo ārkārtējo laikapstākļu un globālās ģeopolitiskās nenoteiktības dēļ ir **jānostiprina riska pārvaldības instrumenti un jāpaplašina to izmantošana** visā Savienībā, izstrādājot ES vai valstu shēmas, kas būtu jāpapildina ar proaktīviem pasākumiem, kuri ļautu novērst pamatcēloņus un uzlabot lauku saimniecību noturību vidējā termiņā. Tajā pašā laikā būs svarīgi pievērst lielāku uzmanību lauku saimniecību rentabilitātei, inovācijām, tehnoloģijām un digitalizācijai, kā arī apmācībai, konsultācijām un zināšanu pieejamībai.

Plāni liecina par **potenciālu veicināt klimata pārmaiņu mazināšanu**, jo īpaši uzlabojot oglekļa sekvestrēšanu, **savukārt problēmas, kas saistītas ar pielāgošanos klimatam, prasa holistiskāku un ilgāka termiņa pieeju**, kurai nepieciešama atbilstoša pārvaldības prakse un investīcijas.

Plāni **liecina par panākumiem dabas resursu**, īpaši augsnes, ilgtspējīgā pārvaldībā un atkarības no ķīmiskajām vielām samazināšanā. Var turpināt darbu ilgtspējīgas ūdens izmantošanas un gaisa piesārņotāju emisiju jomā. Plāni **var arī palīdzēt apturēt un apvērst bioloģiskās daudzveidības izzušanu**, uzlabojot ekosistēmu pakalpojumus un saglabājot dzīvotnes un ainavas. Tomēr, ņemot vērā **ar bioloģisko daudzveidību saistīto vajadzību lielo apmēru**, ir **plašāk jāaptver** daudzsološākās shēmas (jo īpaši ES intensīvāk apstrādātajās zemēs), sniedzot tām pietiekamu finansiālo atbalstu.

Būs vajadzīgas **holistiskākas pieejas konkrētām nozarēm**, lai aptvertu to ekonomisko, sociālo un vidisko neaizsargātību un ieguvumus: piemēram, palīdzot lopkopībai arī turpmāk samazināt emisijas un vienlaikus uzlabojot ekstensīvo lopkopības sistēmu pozitīvo ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, oglekļa sekvestrēšanu, ainavām, kultūras mantojumu un iztikas avotiem laukos.

Ir jāturpina darbs, lai palīdzētu **kvantitatīvi izteikt ietekmi**, ko rada VSP atbalstītās prakses un investīcijas; Komisija turpina darbu, lai izstrādātu attiecīgas metodikas, kas ļautu novērtēt VSP paredzēto pasākumu ietekmi uz klimatu.

Plāni palīdz veicināt sociālo ilgtspējību, izvirzot jaunu akcentu uz **darba apstākļiem lauku saimniecībās** un pievēršot uzmanību **dzimumu nelīdzsvarotībai**. Plānos ir redzami arī **centieni atdzīvināt lauksaimniecību**, iesaistot jaunāko paaudzi un citus jaunpienācējus, kas iepriekš nav darbojušies lauksaimniecības nozarē. Lielāka uzmanība tiek pievērsta arī dzīvnieku labturībai.

Lielākas cerības saistībā ar reakciju uz **dažādām lauku apvidu sociālekonomiskajām vajadzībām paredz plašu *LEADER* iesaisti** un **viedo ciematu** veidošanu, lai mazinātu attīstības atšķirības. Papildināmība ar citiem ES un valstu fondiem un tiesību aktiem būs svarīga, lai arī turpmāk apmierinātu šādas vajadzības([27]).

VSP īstenošanas iznākums lielā mērā būs atkarīgs no **lauksaimnieku kopienas iesaistes pakāpes**. Īpaša uzmanība ir jāpievērš tam, lai nodrošinātu ilgtspējīgas brīvprātīgās

([27]) Komisijas 2024. gada ziņojumā par ES lauku apgabalu ilgtermiņa redzējumu būs ietvertas pārdomas par to, kā uzlabot atbalstu lauku apvidiem.

lauksaimniecības prakses (t. i., ekoshēmu un lauku attīstības intervences pasākumu) plašu ieviešanu, īpaši tāpēc, ka atbilstoša atbalsta līmeņa nodrošināšana ir problemātiska, ņemot vērā inflācijas spiedienu un augošās alternatīvās izmaksas. Būtiski ir arī dalīties **zināšanās un inovācijā**.

Vispārējais progress KLP mērķu sasniegšanā un galarezultātā arī **zaļā kursa mērķrādītāju sasniegšanā arī ir atkarīgs no noteikumiem un/vai finansiālā atbalsta, kas neietilpst VSP tvērumā**, kā arī no citiem ārējiem faktoriem, piemēram, no tirgu attīstības un patērētāju vēlmēm.

Lai nodrošinātu netraucētu VSP īstenošanu, saglabātu plānu vispārējo mērķu vērienīgumu un rastu piemērotus risinājumus, kas ļautu virzīties uz mērķu sasniegšanu, Komisija turpinās sadarbību ar dalībvalstīm.

Lai izmantotu VSP potenciālu to īstenošanas laikā, dalībvalstīm un Komisijai būtu jāpievērš īpaša uzmanība prasmju, apmācības un konsultāciju sniegšanas spēju nostiprināšanai visos līmeņos, paraugprakses apmaiņas veicināšanai ar mērķi labāk sniegt norādījumus dalībvalstīm un ieinteresētajām personām, konkrētu intervences pasākumu radītā administratīvā sloga mazināšanai un īstenošanas un rezultātu pārraudzībai (ja nepieciešams, arī plānu pielāgošanai).